

Richtlijn bekwaamverklaringen in de specialisten-opleiding

J.P. Lips, F. Scheele, M.G.K. Dijksterhuis, M. Westerman, Th.J. ten Cate

Voorwoord

Bij de uitvoering van het In VIVO-project in het kader van de modernisering van de opleiding tot medisch specialist, bleek behoefte te bestaan aan richtlijnen voor vernieuwde aspecten van de opleiding, zoals de noodzaak tot explicitering van binnen de opleiding te behalen niveaus van bekwaamheid. De opdracht tot het ontwerpen van een Richtlijn bekwaamverklaringen is verleend aan het In VIVO kernteam van het VUmc.

De Richtlijn is ontworpen door een kleine projectgroep, bestaande uit dr. Jos Lips, prof. dr. Fedde Scheele, drs. Marja Dijksterhuis, drs. Michiel Westerman en prof. dr. Olle ten Cate.

De projectgroep heeft deze discussie in kaart gebracht en verder gevoerd. Aan de hand van literatuur uit onderwijskundige en meer maatschappelijk georiënteerde hoek werd vervolgens verdieping gezocht. Er is niet heel veel evidentie over het effect van het systeem van bekwaamverklaren. De Richtlijn heeft vooral het karakter van een onderbouwing en verantwoording en probeert waar mogelijk een praktische vertaling te geven.

Status van de Richtlijn

Deze Richtlijn is bedoeld als hulp bij de invoering en uitvoering van bekwaamverklaringen in de opleiding van aios. Werken met bekwaamverklaringen wordt geadviseerd, past bij competentiegericht onder-

wijs en is tot op zekere hoogte onderdeel van de opleiding, zoals vastgelegd in het Kaderbesluit Centraal College Medische Specialismen (CCMS) 2009.

Na acceptatie van deze Richtlijn is het aan de concilia van de wetenschappelijke verenigingen, die een systeem van bekwaamverklaringen willen opzetten of verfijnen, om met hulp van deze Richtlijn onderwerpen voor bekwaamverklaringen te definiëren en de opleidingsprogramma's aan te passen.

Dit is een document dat in de huidige discussie rond de bekwaamverklaring functioneel is. Deze discussie zal zich naar verwachting in de komende jaren verder ontwikkelen en om vernieuwing van de Richtlijn vragen.

Inleiding

Hoewel er bij diverse opleidingen tot medisch specialist al enigermate ervaring is opgedaan met bekwaamverklaringen is hierover in de literatuur en op het internet nauwelijks nog specifieke informatie te vinden. De eerste artikelen komen nu ter beschikking.¹⁻²

Deze Richtlijn motiveert het gebruik van bekwaamverklaringen daarom op basis van de algemene literatuur over maatschappelijke ontwikkelingen en onderwijskundige kennis en beoogt een grondslag te leggen voor de verdere toepassing van bekwaamverklaringen bij de opleiding tot medisch specialist.¹⁾

1) In deze Richtlijn wordt vaak het specialisme Obstetrie & Gynaecologie als voorbeeld genomen. De Richtlijn is mutatis mutandis echter ook voor andere specialismen van toepassing.

Definitie

Bekwaamverklaringen worden verstrekt aan de aios van wie de opleider heeft vastgesteld dat deze de competenties bezit die noodzakelijk zijn om de betreffende professionele activiteit zelfstandig uit te voeren, uiteindelijk ook indien er geen supervisie aanwezig is. De aios die 'bekwaam' verklaard wordt kan zowel 'kundig', als 'geschikt' als 'bevoegd' worden beschouwd voor de uitvoering van de professionele activiteit waarop de verklaring van toepassing is. De activiteit kan min of meer formeel aan de bekwaamverklarde aios worden toevertrouwd.

Doel

Met het gebruik van bekwaamverklaringen worden drie doelen beoogd: 1) het sturen van het leerproces van de aios en het doelgericht opleiden, 2) het objectiveren van de toenemende bekwaamheid van de aios en 3) aandacht voor borgen en verantwoorden van de patiëntveiligheid. De bekwaamverklaring geeft de superviserend specialist houvast in het bepalen van de mate van zelfstandigheid die hij/zij aan een aios toevertrouwt en maakt een flexibele opleidingsduur mogelijk. Ook sluit het werken met bekwaamverklaringen aan bij de Wet Beroepen Individuele Gezondheidszorg (BIG), waarin de beroepsbeoefenaar bevoegd wordt verklaard mits hij of zij bekwaam is.

Object van bekwaamverklaringen

De activiteiten waarvoor bekwaamverklaringen worden afgegeven betreffen concrete handelingen die onderdeel vormen van het beroep en die onder voorwaarden kunnen worden toevertrouwd aan een voldoende competente aios.

Het is niet nodig om voor alle activiteiten van het basispakket van de betreffende discipline bekwaamverklaringen af te geven. Sommige typen activiteiten behoeven geen bekwaamverklaring. Bekwaamverklaringen zijn wel zinvol bij kritische activiteiten die men nooit zou toevertrouwen aan een ongetrainde collega. Criteria bij de keuze zijn de frequentie van voorkomen, het voorbeeldkarakter van een behandeling²⁾ waarbij enkele algemene competenties opvallend worden aangesproken, en activiteiten met een hoog risico. Per taak wordt de aios bekwaam verklaard. Daarboven kan een bekwaamverklaring worden afgegeven voor een heel thema. Als voor meerdere taken van beperkte omvang binnen een vakinhoudelijk thema een hoger niveau van bekwaamheid bestaat, kan onder voorwaarden bekwaamheid voor het hele thema worden toegekend.

Beoordeling van bekwaamheid

De beslissing over de toekenning van een bekwaamverklaring voor een professionele activiteit ligt bij de opleider. Dit vergt een beoordeling, waaraan bestaande informatiebronnen moeten bijdragen: Korte Praktijk Beoordelingen (KPB), Objective Structured Assessment of Technical Skills (OSATS), Multisource feedback, producten van de aios, zoals de kwaliteit van patiëntenstatus en een logboek van praktijkervaringen en bijscholingen. De beslissing tot bekwaamverklaring wordt met tenminste twee ervaren collegae gedeeld.

Traject naar bekwaamheid

Voor een bekwaamverklaring kunnen opleider en aios summatieve praktijkbe-

2) Waar in deze Richtlijn 'behandeling' staat wordt ook bedoeld 'procedure', 'ingreep', 'gesprek', 'handeling' of 'vaardigheid'.

oordelingen afspreken, waarbij vastgesteld wordt op welk niveau de aios de behandeling kan uitvoeren: niveau 1 (niet); niveau 2 (onder strenge proactieve supervisie), niveau 3 (onder beperkte, reactieve supervisie), niveau 4 (zonder supervisie) en niveau 5 (superviseert zelf en geeft onderwijs). Een te voren afgesproken aantal beoordelingen (bijvoorbeeld vijf) op niveau 3 kan als voorwaarde gelden om een bekwaamverklaring op niveau 4 in overweging te nemen. Bij deze beslissing moeten meerdere stafleden zijn betrokken. Indien een aios niet in staat is om voldoende bekwaamverklaringen te verwerven zal dat leiden tot beëindiging van de opleiding.

Geldigheidsduur bekwaamverklaringen

In deze Richtlijn worden bekwaamverklaringen beschouwd als opleidingsinstrument die geldig zijn tijdens de opleiding. Formele herregistratie van afzonderlijke bekwaamverklaringen wordt vooralsnog niet aanbevolen, maar uit een portfolio van de professional kan blijken hoe de bekwaamheid is ontwikkeld en onderhouden.

Invoering van bekwaamverklaringen in de opleiding

Aanbevolen wordt een lokaal protocol op te stellen voor het omgaan met bekwaamverklaringen, met aandacht voor de plaats in het portfolio, en voor het hanteren van een 'vetorecht' van twee kanten. Zowel de opleider als de aios moeten op grond van observatie respectievelijk zelfobservatie akkoord zijn met de bijbehorende stap naar zelfstandigheid. Dit vergt een veilig leerklimaat. Ook moeten bekwaamverklaringen gevolgd worden door regelmatige toepassing van de betreffende professionele activiteit om de bekwaamheid te consolideren. De bekwaamverklaring wordt opgenomen in het portfolio van de aios en geregistreerd door de instelling. Bekwaamverklaringen kunnen in de opleiding van specialisten een rol spelen bij de beschrijving van de 'output' van een common trunc, bij een verdiepingsstage of differentiatie of bij een fellowship.

Een centrale instructie over het werken met bekwaamverklaringen voor opleiders is aan te bevelen, al of niet opgenomen in een Train-de-Trainer cursus.